

A colorful illustration of three cartoon insects on a textured, light brown background. The central figure is a large, blue insect with a long, curved snout, two antennae, and a large, round, checkered belly in shades of red and yellow. It is pointing its right index finger upwards. To its left is a smaller, similar blue insect with a white diaper-like garment. To its right is a yellow and black striped insect with a long, curved body and a surprised expression. The illustration has a hand-drawn, textured style.

WEGWIJS

IN EDUCATIEF MATERIAAL

INHOUD

Inleiding	3
1. Werken aan respect en verbondenheid	4
2. Bouwen aan zelfvertrouwen en weerbaarheid	6
3. Duidelijke regels en grenzen stellen	9
4. Omgaan met ruzies en conflicten	10
5. Frustratie, boosheid en agressie bespreekbaar maken	16
6. Eigen woede en agressie leren beheersen	19
7. Omgaan met pesten	23
8. Omgaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag	29
9. Waar vind je educatief materiaal?	31

LASTIG GEDRAG AANPAKKEN. WEGWIJS IN EDUCATIEF MATERIAAL.

Wil je kinderen en collega's steviger hun mannetje laten staan en hen ondersteunen bij het oplossen van ruzies, het voorkomen en bestrijden van pesterijen en het beheersen van hun eigen agressie? Wil je dit op een onderbouwde, speelse of creatieve manier? Dan is dit overzicht van informatief en educatief materiaal iets voor jou. Je kan het inzetten in je team of het gebruiken voor je doelgroep.

De materiaalfiches zijn gesorteerd per thema. Ze geven informatie over de vorm, de doelgroep en de inhoud.

Sommige materialen kan je in 1 op 1 situaties inzetten, anderen zijn te gebruiken in groep. Er is materiaal om te werken met peuters, kleuters, kinderen en volwassenen.

Via het ISBN-nummer kan je het materiaal bestellen bij je boekhandel. Een aantal zijn ook gratis of tegen een lage prijs uit te lenen in documentatiecentra of bibliotheken. Op het einde vind je hiervan een overzicht.

BESTEL OF DOWNLOAD

materiaal 'Lastig? Praat erover voor het pijn doet' op www.icoba.be

- Poster 'Lastig? Praat erover voor het pijn doet'.
- Den Geweld-igen Courant – Knipselkrant met informatie en tips.
- Brochure 'Lastig? Praat erover voor het pijn doet'
- Digitale brochure 'Lastig gedrag aanpakken. Wegwijs in educatief materiaal'.

1. WERKEN AAN RESPECT EN VERBONDENHEID

'Waar verbondenheid groeit, neemt respectloos gedrag af en wordt geweld voorkomen'
Anouk Depuydt

Uitmaken, pesten, dingen stuk maken. Het zijn vormen van respectloos en gewelddadig gedrag. Vaak vloeit het voort uit een gebrek aan verbondenheid. Met zichzelf, de ander of de omgeving.

Belangrijk is om in je groep en in je team die verbondenheid zoveel mogelijk (opnieuw) tot stand te brengen. Ervaringen van verbondenheid zorgen er voor dat kinderen en volwassenen dieper en respectvoller in het leven staan. Als je je zelf waardeert, draag je zorg voor jezelf. Mensen bij wie je je goed en veilig voelt, respecteer je en benader je niet vijandig. Voorwerpen en ruimten die je dierbaar zijn, verniel je niet. Verbinding geeft grond onder je voeten. Hechte banden maken je sterk en zorgen dat je je inzet voor anderen. Er gaat een sterke preventieve kracht vanuit. Laat de mensen met wie je werkt zoveel mogelijk verbondenheid beleven. Dat stimuleert hun vermogen tot empathie, sympathie, respect en zorg. Volgende materialen helpen je hieraan te werken.

1.1 Informatieve en praktische boeken over respect en verbondenheid

De blik van de Yeti

Over het opvoeden van jonge kinderen tot zelfbewustzijn en verbondenheid / Michel Vandenbroeck

Uitgeverij SWP – ISBN 9066653280

Wat: Informatief boek

Voor wie: Kinderverzorgsters, opvoeders, maatschappelijk werkers, pedagogen en psychologen

Het boek verkent de complexe omgeving waarin kinderen morgen opgroeien en stelt enkele duidelijke doelstellingen vast voor deze reis.

Aan de hand van inzichten uit de Nederlandstalige, Franstalige en

Engelstalige literatuur ter zake, gaat het boek in op de vraag hoe we kinderen in deze gefragmenteerde wereld kunnen helpen een zelfbewuste (meervoudige) identiteit te bouwen, zonder hun verbondenheid met de 'ander' te verliezen. Dit boek zet het belangrijke aspect van 'opvoeden' en 'samenleven' op heldere wijze en met veel voorbeelden uit de praktijk uiteen.

Vogel piet

Dick Bruna

Uitgeverij Dick Bruna – ISBN 9056470787

Wat: Prentenboek

Voor wie: 2 jaar +

De kleine vogel piet is verdrietig. Hij is helemaal kaal. Al zijn vriendjes hebben veren in mooie felle kleuren: rood, geel, groen en blauw. Zijn vriendjes hebben een idee om hem op te vrolijken. Elk vriendje heeft vier veren en geeft één veertje aan piet. Zo wordt kale pietje een bonte piet, misschien wel de mooiste van allemaal!

Opvoeden in verbondenheid

Omgaan met probleemgedrag bij kinderen en jongeren

Peter Jochems

Uitgeverij Pax Christi & Jeugd & Vrede – ISBN: 9789075640007

Wat: Informatief en praktisch boek

Voor wie: Begeleiders in de kinderopvang, ouders en andere opvoeders.

Boek met veel tips, voorbeelden, verhalen en getuigenissen uit het echte leven en in heel concrete opvoedingssituaties. In de bijlagen lees je hoe vijftien organisaties 'verbondenheid' toepassen in hun werking.

1.2 Projectbegeleiding rond verbondenheid

Project 'Verbondenheid'

Heidi Defever, Patrick Jossa, Trees Vanhoutte, Ilse Aerden, Ludwig Jossa

Hooverplein 10 3000 Leuven / 016 32 53 86

info@verbondenheid.be / anouk.depuydt@law.kuleuven.be

Wat: Projectbegeleiding op maat

Voor wie: Het project is hoofdzakelijk actief in het onderwijsveld. Maar werkt ook samen met de social-profit. Bv. kinderopvang, voor- en naschoolse opvang.

De klemtoon ligt niet op het aanpakken van wat symptomatisch fout loopt. Wel wordt nagedacht over 'verbindende initiatieven' die bestaande geweldproblemen zo goed mogelijk doen stoppen, weer ombuigen of voorkomen. Op basis van een verkennend gesprek vindt de begeleiding plaats op maat. In 4 à 5 sessies maken teams een analyse van hun werking, bespreken hun aanpak van respectloos gedrag en zoeken naar constructieve antwoorden.

1.3 Spelen rond verbondenheid

Grok / King, bewerking uit het Engels door Justine Mol

Uitgeverij Earth games, NL – ISBN: 9079740012

Wat: Kaartspel – Voor wie: 8 jaar +

Dit spel, gebaseerd op Geweldloze Communicatie, geeft woorden aan gevoelens en behoeften en het verlevendigt de communicatie. Wie het speelt, werkt aan het vergroten van begrip, openheid en verbondenheid.

Er zijn 18 verschillende spellen te spelen. Deze variëren in moeilijkheid. De spellen kan je 1 op 1, in groepsverband of individueel spelen.

1.4 Websites rond verbondenheid

www.opgroeineninverbondenheid.nl

Hier vind je tips voor kinderbegeleiders en opvoeders om te werken aan verbondenheid.

2. BOUWEN AAN ZELFVERTROUWEN EN WEERBAARHEID

Weerbaar zijn staat niet gelijk met een stoere of vechtlustige houding. Het gaat juist om het ontwikkelen van je innerlijke kern. Zo straal je van binnenuit zekerheid uit.

Basisvoorwaarden zijn: een realistisch zelfbeeld, beschikken over een flinke dosis eigenwaarde, je grenzen voelen en niet verschuiven en vanuit kracht en kwetsbaarheid tot actie komen. Wie zelfvertrouwen heeft en weerbaar is gaat niet snel over tot geweld. Met volgende materialen kan je werken aan zelfvertrouwen en weerbaarheid.

2.1 Verhalen over zelfvertrouwen en weerbaarheid

Kleintje nee en grote Nee / Gisela Braun

Uitgeverij Schoolsupport – ISBN: 9076233411

Wat: Prentenboek – Voor wie: 3 jaar +

Niet alle kinderen komen even gemakkelijk voor zichzelf op. Toch is het belangrijk dat kinderen leren aangeven wat hun behoeften zijn en wat ze juist niet willen. Kinderen moeten zich ervan bewust worden dat ze duidelijk moeten zijn als ze 'nee' zeggen. Dat is niet altijd eenvoudig en gaat zeker niet vanzelf, maar in dit leuke boekje kunnen ze lezen dat zelfs een Kleintje nee een Grote Nee kan worden. De thematiek wordt enigszins

zwart-wit en zonder nuances gebracht, waardoor de bedoeling didactisch duidelijk is. Het boekje is geschikt om voor te lezen en zelf te lezen. Ook zeer geschikt als uitgangspunt voor rollenspellen of (groeps)gesprekken.

Kraai / Leo Timmers

Uitgever: Clavis – ISBN 9789044810790

Wat: Prentenboek – Voor wie: Vanaf 4 jaar

Dit boekje stelt het thema 'anders zijn' aan de kaak. Kraai is anders is dan de andere bont gekleurde vogeltjes. Hij is pikzwart en veel groter dan de rest. Per ongeluk hoort hij dat iedereen bang van hem is. Hij heeft veel verdriet. Met verf probeert hij zich te veranderen in een mees, een parkiet en een vink. Maar de vogels zijn nóg banger van hem. Dikke tranen spoelen de verf van Kraai's verenpak. Dan komen de vogels hem bedanken. Met zijn stoere zwarte veren heeft hij die enge grote vogels immers weggejaagd! Hij heeft hen gered! Kraai besluit om zijn geheimpje voorlopig even te bewaren. Kraai is een karakter dat vele kleuters in hun hartje zullen sluiten. Hij maakt hen duidelijk dat het alleen maar averechts werkt wanneer je probeert jezelf te veranderen om ergens bij te horen. Je bent goed zoals je bent en uiteindelijk zullen anderen dat ook wel zien!

2.2. Informatieve boeken rond zelfvertrouwen

Opgroeien in Vertrouwen

Opvoeden Zonder Straffen En Belonen / Justine Mol

Uitgeverij: SWP – ISBN10 9066656638 ISBN13 9789066656635

Wat: Informatief en praktisch boek. – Voor wie: Kinderbegeleiders, opvoeders en ouders van kinderen van 0-12 jaar.

Op persoonlijke wijze laat Justine Mol zien hoe straffen en belonen bij de opvoeding manipulerend werkt. Met straffen bereik je dat je kind iets niet meer doet om straf te voorkomen. Met belonen doet een kind iets vaker om opnieuw beloond te worden. De intrinsieke motivatie, het kind wil vanuit zichzelf het graag zo doen, wordt niet aangesproken. Als een kind voelt en ervaart dat het mag zijn wie het is, bouwt het zelfvertrouwen op. Het leert van wat het doet, zonder goed en fout. De opvoeder begeleidt en leeft mee met het kind. Hij beseft dat hoe het moet voor hem anders kan zijn dan voor het kind. Dit roept natuurlijk vragen op over het stellen van regels, corrigeren van kinderen, discipline, je eigen behoeften en dergelijke. Hoofdstuksgewijs krijg je antwoord, met aan het eind reflecterende vragen, waardoor de lezer de theorie op basis van eigen ervaringen met straffen en belonen kan onderzoeken. Het boek geeft zo een heel ander beeld dan we in onze op straf en beloning gerichte maatschappij kennen. Om je correctiemethode te veranderen, zullen je eigen creativiteit, vindingrijkheid en doorzettingsvermogen nodig zijn.

2.3 Spelen rond zelfvertrouwen en weerbaarheid

Kikkerbecool / bordspel

Anne Kooijman

Uitgeverij De Coole Kikker – ISBN: 9789081247313

Wat: Spannend bordspel

Voor wie: 8 jaar +

Al spelend leer je vaardigheden en goede manieren om op te komen voor jezelf en om te leren omgaan met pesten en plagen.

Geef antwoord op de vragen van de kaartjes om fiches te verdienen. Laat je hersens kraken en bedenk wat een coole kikker zou antwoorden. Een coole kikker kan goed met andere kinderen omgaan maar komt ook voor zichzelf op, heeft goede manieren en laat zich niet op de kast jagen door plagen of pesten. Met minimale instructie kunnen 2 tot 6 (groepen) kinderen het spel zelfstandig spelen.

Spelenderwijs nieuw methodiekboek kinderhulpverlening

Riphagen, M, Dordrecht

Blijf van mijn Lijf Dordrecht – ISBN 909018064

Wat: Boek met spelmethodieken

Voor wie: 4-12 jaar

In het boek zijn verschillende spelmethoden opgenomen die ook onafhankelijk van elkaar gebruikt kunnen worden. De activiteiten spelen in op het leren herkennen en uiten van gevoelens, het leren omgaan met angsten, het vergroten van de weerbaarheid, het omgaan met spanningen, omgaan met pesten en het bevorderen van communicatie.

2.4 Websites rond zelfvertrouwen en weerbaarheid

www.weerbaarheid.nu

Hier vind je bij 'publicaties' werkvormen, materiaal, folders, video's en brochures die je kan gebruiken om kinderen en jongeren meer weerbaar te maken

www.weerbaar.info

Hier vind je educatief materiaal, informatie en tips op het gebied van de sociaal-emotionele vaardigheden en de weerbaarheid van kinderen en jongeren. Voor thuis, op school en in de hulpverlening. Voor kinderen, ouders, leerkrachten en hulpverleners.

3. DUIDELIJKE REGELS EN GRENZEN STELLEN

De kinderen waarmee je werkt weten graag tot hoever ze kunnen gaan, waar de grens ligt. Dat geeft zekerheid en houvast. Dan pas weten ze hoe ze zich kunnen gedragen. Om die reden zoeken ze vaak de grenzen op. Ook jouw persoonlijke grenzen. Ze willen weten wie je bent en wat ze aan je hebben en wat niet. Zolang je deze grenzen niet voldoende stelt, zoeken ze verder. Heel wat lastig en agressief gedrag vermijd je door duidelijke grenzen en regels te stellen. Volgende materialen kunnen je helpen.

3.1. Verhalen over regels en grenzen stellen

Nijntje is stout

Dick Bruna

Mercis Publishing – ISBN 9789056471897

Wat: Prentenboek – Voor wie: 2 jaar +

Op een dag gaat nijntje met moeder pluus koekjes kopen. In de winkel kijkt nijntje haar ogen uit. Als nijn een schaal met toffees ziet staan, doet ze iets heel stouts... Nijntje slaapt heel slecht die nacht.

Een dag later vraagt moeder pluus zich af wat er met nijntje aan de hand is. Nijntje vertelt wat ze heeft gedaan. Samen gaan ze terug naar de winkel om het weer goed te maken. Zoiets doet nijn nóóit meer!

Eerst jij, dan ik!

Etiquette voor kinderen thuis, op school en op straat
Marja Baseler & Dagmar Stam

Uitgever: The House of Books – ISBN 9789044327335

Wat: Leerzaam boek – Voor wie: Vanaf 6 jaar

Zou je willen dat iedereen hetzelfde zou denken en doen? Zijn er regels nodig thuis, op school en op straat? Hoe ziet een wereld eruit waarin niemand rekening houdt met een ander? Hoe zorg je ervoor dat jij je lekker voelt en anderen ook? Een vlot en leerzaam boek dat kinderen aanzet tot het nadenken over omgangsvormen en het nut van bepaalde regels. Met behulp van vragen worden kinderen zich bewust van hun gedrag en dat van anderen. "Hoe je je gedraagt met andere mensen erbij, dat zijn je manieren. Goede manieren helpen je om leuk met anderen om te gaan. Zo heb jij het meer naar je zin en anderen ook! Dit boek gaat over etiquette en gedragsregels, maar komt niet belerend over. Het sluit prima aan bij de beleavingswereld van kinderen.

3.2. Informatieve en praktische boeken over regels en grenzen stellen

Ieder kind heeft grenzen nodig

Voorkom problemen van baby tot basisschool / Annette Kast

Uitgeverij: Scriptum – ISBN: 9055943746

Wat: Informatief en praktisch boek. Voor wie: Kinderbegeleiders, opvoeders en ouders van kinderen van 0-12 jaar.

Dit ondersteunt ouders en andere opvoeders op een heldere wijze de omgang met hun kind te verbeteren: leren grenzen te stellen op een manier die de eigen verantwoordelijkheid van kinderen op een positieve manier bevordert. Ook voor wie niet het hele programma

volgt, bevat het veel bruikbare ideeën. Ieder hoofdstuk begint met een kleurenfoto en eindigt met een ingekaderde samenvatting. Veel herkenbare voorbeelden en mede daardoor zeer begrijpelijk geschreven.

4. OMGAAN MET RUZIES EN CONFLICTEN

Op zich zijn ruzies en conflicten niet erg. Het hoort bij het opgroeien en bij het samenleven. Het heeft zelfs een positieve functie: opkomen voor jezelf, je inleven in een ander, geven en nemen, problemen oplossen en oefenen met 'nee' zeggen. Conflicten die je bewust en geweldloos doorloopt zijn juist een kans om elkaar beter te leren kennen en écht contact te maken.

4.1 Verhalen over ruzie en conflicten

Kleine raaf maakt ruzie / Nele Moost

Uitgeverij De Eenhoorn – ISBN: 9789058382405

Wat: Prentenboek – Voor wie: 4 jaar +

Prentenboek over Kleine Raaf die de baas wil spelen over de andere dieren. Hij maakt met iedereen ruzie, totdat hij voor spook gaat spelen. Schaap, die bang is, maakt een pompoenlampion en verkleedt in het donker maken de dieren een optocht. Kleine Raaf zegt dan: "Ruziemen is het beste wat er bestaat. Maar daarna mogen we niet vergeten alles weer goed te maken!".

Paultje maakt ruzie / Eve Tharlet

Uitgeverij De vier windstreken – ISBN: 9789055793501

Wat: Prentenboek – Voor wie: 4 jaar +

Als het konijntje Paultje met zijn vriendje Gijs bij de rivier speelt, krijgen ze ruzie. Ze willen elkaar nooit meer zien! Paultje besluit alleen verder te spelen. Al gauw merkt hij dat hij Gijs toch harder nodig heeft dan hij dacht. Gelukkig is dat gevoel wederzijds en komt er vanzelf weer een eind aan de ruzie.

Het Vervelende Lieveheersbeestje

Eric Carle & C. Orselaar

Uitgever: Gottmer – ISBN10 9025730736, ISBN13 9789025730734

Wat: Prentenboek – Voor wie: 4-6 jaar

Het vervelende lieveheersbeestje zegt nooit alsjeblieft of dankjewel. Hij wil met niemand delen en maakt met iedereen ruzie. Dat je zo geen vrienden maakt, daar is hij aan het eind van het verhaal wel achter. Maar

dit boek is meer dan een origineel en humoristisch verhaal. Eric Carle heeft er ook begrepen als groot en klein en het voorbijgaan van de tijd in verwerkt.

Schiet op, Belo! / Eve Tharlet

Uitgeverij Bakermat – Jeugd & Vrede – Pax Christie – ISBN: 9054610743

Wat: Prentenboek – Voor wie: 4-8 jaar

Dit prentenboek legt aan kleine kinderen uit hoe zij met conflicten kunnen omgaan. De bijhorende werkmap bevat een overzicht van de thematiek. Het reikt ook ervaringen aan en biedt uitgewerkte suggesties voor de verschillende leeftijdsgroepen.

Ruzie in de bloempot / Dirk Bercks

Uitgeverij die blauwe giraffe – ISBN: 9077675078

Wat: Interactief verhaal – Voor wie: 7 jaar +

Een kleine kever woont in een bloempot. Zijn leventje is perfect, maar hij heeft wel steeds ruzie met de andere kever die ook in de bloempot woont. Hij bedenkt allerlei plannetjes om wraak te nemen op de andere kever, totdat er iets gebeurt wat hij zelf niet verwacht had.

Dit boek nodigt het kind uit om zelf te schrijven of te tekenen in het boek.

De illustraties nodigen het kind uit om zijn fantasie de vrije loop te laten.

Jef en Lien

Pat Patfoort en Andy Delmé

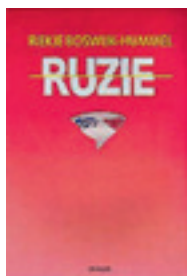
Uitgever: De Vuurbloem en JeugdVrede

ISBN: 97890546110090

Wat: Boek met prenten en schema's om kinderen aan te leren hoe ze beter met elkaar om kunnen gaan zodat er minder ruzie's en pesterijen zijn, en dat iedereen zich meer gewaardeerd en goed voelt. *Voor wie:* 8-12 jaar

Jef en Lien zijn heel verschillend en hebben ook regelmatig verschillende meningen. Dan schelden ze elkaar uit en doen ze elkaar pijn. Ofwel pesten ze anderen en maken het hun omgeving moeilijk. Soms voelen ze zich ook heel eenzaam en diep ongelukkig. En ze weten niet hoe ze uit dat hele gedoe kunnen geraken. Ze beseffen niet dat zij, zoals zovele anderen, mee het geweld in onze wereld opbouwen, omdat ze het Meerdere-mindere systeem of M-m systeem gebruiken. En dan ontdekken ze, in het tweede gedeelte van dit boek, dat er een andere manier is om met elkaar om te gaan: het Evenwaardigheidssysteem. Daar is het niet omdat je anders bent, dat je minder goed bent. Of omdat je een andere mening hebt, dat je verkeerd bent. Je voelt je goed zoals je bent. Jef en Lien leren ook in de Evenwaardigheid te luisteren naar elkaar op een respectvolle manier.

4.2. Informatieve en praktische boeken over omgaan met ruzie en conflict

Ruzie / Riekje Boswijk-Hummel

Uitgeverij De Toorts - ISBN: 906020522 7

Wat: Informatief boek - *Voor wie:* Wie met mensen werkt

Dit boek geeft inzicht in verschillende soorten ruzies en hun dynamieken. Wat gebeurt er eigenlijk als je ruzie hebt? Hoe komt het dat je je soms zo machteloos kunt voelen? Wat is pijn eigenlijk? Hoe moet je met je verdriet en je woede omgaan? Hoe ga je om met autoriteit? Wat is 'dichtklappen'? Wat is 'zieligheid'? Hoe komt het dat ruzies vaak zo lang duren? En helemaal niets opleveren? Deze en nog talloze andere vragen komen in dit boek aan de orde. Op een zeer systematische en bijna 'simpele' wijze

legt het uit wat er met je energie gebeurt tijdens ruzies, hoe een machtsstrijd ontstaat en verloopt én wat je kunt doen om ruzies uit de knoop te halen en eventueel te voorkomen.

Huilen, boos zijn, ruzie

Omgaan met emoties bij kinderen van 0-8 jaar

Hanneke van Hasselt-Mooy

Uitgeverij SWP - ISBN: 9789066658936

Wat: Informatief en praktisch boek.

Voor wie: 0-8 jaar

Het boek biedt inzicht in emoties die een rol spelen bij huilen, boos zijn en ruzie. Het reikt concrete richtlijnen aan over hoe je hier het best mee omgaat. Het boek schenkt ook aandacht aan de gevoelens en gedachten van de opvoeders en begeleiders zelf.

Toolkit Mediation

Resultaat bereiken als manager, mediator en onderhandelaar / M.A. Schonewille

Uitgeverij Boom - ISBN: 9789054543473

Wat: Overzicht van instrumenten die je kan inzetten bij mediation of conflictbemiddeling.

Voor wie: Iedereen in een (potentiële) conflict- of onderhandelings situatie. De Toolkit geeft een overzicht van het grote scala aan instrumenten dat u ter beschikking staat in een mediation of onderhandeling en is een handleiding voor het juiste gebruik van de 'techniek' van een interventie of methode. Daarnaast bevat de uitgave veel praktijkgerichte checklists. Aan de hand van de checklist in de omslag kiest u het gereedschap dat u op dat moment nodig heeft.

4.3. Methodieken rond conflictbemiddeling

Ruzies oplossen met KLOP

Marjorie Lamain - van der Sluijs

Uitgeverij Garant - ISBN: 9044110454

Wat: De Klachten - OPlossingen methode is een soort conflictbemiddeling op groepsniveau om ruzies en onenigheid tussen kinderen op te lossen.

Voor wie: Begeleiders die werken met kinderen tussen 6-12 jaar

De methode werkt met een klachtenschrift waarin kinderen alles wat ze dwars zit mogen opschrijven. Dan volgt het KLOP-overleg. Dat is een soort van kringgesprek waarin de klacht serieus genomen wordt en waarin samen naar oplossingen wordt gezocht. De kinderen noteren de verschillende oplossingen in het oplossingsschrift. Tijdens het overleg wordt gekeken naar wat het effect of het gevolg kan zijn van elke oplossing. Vervolgens maakt het kind een keuze uit de aangedragen oplossingen. Als de actie het gewenste effect heeft opgeleverd is de cirkel rond, zo niet dan start de cyclus opnieuw.

Conflicten bespreekbaar maken bij kleuters / spel

Wat: Methodiek om duidelijk te maken dat kwaad zijn en ruzie maken normaal is en mag, maar dat het geen pijn mag doen. – *Voor wie:* 3 – 5-jaar

Speel met poppenkastpoppen situaties na die vaak uitlopen op ruzies. Als de ruzie begint, leg je het poppenspel stil en vraag je de kinderen hoe het nu verder moet. De kinderen zullen met verschillende scenario's komen. Zet ze op een rijtje. Speel de oplossingen voor. Goeie en slechte. Zo zien de kinderen het verschil. Laat hen de regie doen. Is het nu goed voor alle poppen? De kleuters zullen trots en tegelijk verwonderd zijn dat ze de ruzie zelf oplossen. Maak één groot boek met tekeningen, foto's, prenten.... Bv. over een kindje dat iets of iemand anders omduwt, roept of met zand gooit. Bekijk en bespreek het regelmatig met de kinderen. Ga samen met hen na wat er aan de situatie vooraf ging en hoe ze het kunnen oplossen.

Sos Conflict! / Concrete werkvormen voor geweldloos opvoeden en begeleiden / Corry Laura Van Bladel

Uitgeverij Abimo – ISBN: 9789059324923 – *Voor wie:* 10-15 jaar

Wat: Boek met cd-rom om constructief met verschillen om te gaan.

Na een korte uiteenzetting van het gedachtegoed van Pat Patfoort (Geweldloze Conflicthantering) en Marshall Rosenberg (Geweldloze Communicatie), geïllustreerd met voorbeelden uit de praktijk en het leven, volgt een uitgebreid activiteitenpakket vol praktische oefeningen, lesmateriaal en spelvormen. Om de praktische toepasbaarheid te vergroten, werden vele concrete materialen op een bijhorende cd-rom gezet.

4.4 Spelen rond ruzie en conflicten

Spelen met conflicten

Francine ten Hoedt, Marijke Lingsma

Uitgeverij Nelissen – ISBN: 9789024499267

Wat: Vijf kaartspellen om jezelf en anderen te oefenen in conflictvaardig gedrag. Inclusief CD met handleiding, scoreformulier en presentatie.

Voor wie: 18+

De toolbox bestaat uit vijf spellen met kaartjes: 1. Ken je kracht (de competentie conflictvaardig in competentiekaarten) 2. Ruzie mag (tips en uitdagingen om conflictvaardiger te worden) 3. Respect man! (de kunst van het ruziemaken in deëscalatiekaarten) 4. De rode knop (de kunst van het ruziemaken in escalatiekaarten) 5. Geluk of gelijk? (ga je voor harmonie of onvrede in deze situaties?). Elk spel is te spelen: individueel, voor zelfcoaching en persoonlijke ontwikkeling; in een coachsessie; in een teamcoaching, in een groep onder begeleiding van een trainer, coach of manager die coachend leiderschap in groepen beheerst; en in mediationssessies vooral de respect- en de rode-knopkaarten.

Conflicten geweldloos oplossen

Een praktisch werkboek met spelen en oefeningen voor het voortgezet onderwijs / Jamie Walker

Uitgeverij Panta Rhei – ISBN: 9076771189

Wat: Werkboek met spelen en oefeningen

Voor wie: 10-18 jaar

Interactie- en rollenspelen met volgende thema's: Elkaar beter leren kennen, Eigenwaarde stimuleren, Communicatie, Samenwerking, Conflicten die voortkomen uit traditionele rolpatronen, Conflicten geweldloos oplossen.

Omgaan met conflicten

Kwartetspel

Uitgeverij Semmie – te bestellen via www.semmie.net

Wat: Kwartetspel

Voor wie: 7-12 jaar. Voor kinderen die kunnen lezen.

Een kwartetspel waarbij de kinderen de verschillende stappen verzamelen als kwartet. De stappen leiden naar constructieve manieren voor het oplossen van problemen. Thema's zijn o.a. negeren, gevoelens, onderhandelen, luisteren, uitpraten, afkoelen enz.

Alternatieven voor ruzie maken

Tilo Benner

Uitgeverij Panta Rhei – ISBN: 978907677199

Wat: Boek met oefeningen en spelen

Voor wie: 10-16 jaar

Sociaal-emotionele oefeningen en samenwerkingsoefeningen en -spelen. De oefeningen en spelletjes hebben volgende thema's: kennismaking, communicatie, oorzaken van conflicten, het stoppen van conflicten, samenwerking en tolerantie, regels opstellen en naleven, het versterken van sociale vaardigheden, jezelf en anderen waarderen. Het gaat om 14 blokken van elk 90 minuten.

6.5 Websites rond conflicthantering

www.conflicthantering.startpagina.nl

5. FRUSTRATIE, BOOSHEID EN AGRESSIE BESPREEKBAAR MAKEN

Bijna altijd is er een reden voor boos of agressief gedrag. Meestal zit er frustratie achter. Je hebt niet bereikt wat je wilt of nodig hebt. Als je je niet bewust bent van wat je voelt of wilt, reageer je makkelijker impulsief of agressief.

Door er woorden aan te geven, krijg je grip en verminder je de emotionele lading. Zo komen er meer mogelijkheden vrij om er constructief mee om te gaan.

Volgende materialen helpen om frustratie, boosheid en agressie bespreekbaar te maken bij kinderen en volwassenen.

5.1 Verhalen om frustratie, boosheid en agressie bespreekbaar te maken

Miko is boos! / Brigitte Weninger & Stephanie Roehe

Uitgeverij De Vier Windstreken

ISBN10: 9055798541, ISBN13: 9789055798544

Wat: Voorlees- en kijkboek – Voor wie: Vanaf ca. 3 jaar

Een herkenbaar verhaal dat goed aansluit op de belevingswereld van peuters en kleuters met als thema boos worden en weglopen.

De kleurrijke prenten beslaan steeds 2 pagina's.

En blij, en boos, en anders. Allemaal gevoelens / E. Brownjohn

Uitgeverij Sjaloom – ISBN: 9062494552

Wat: Flap-uitboek – Voor wie: 5 jaar +

In dit flap-uitboek met verschillende klepjes en schijfjes kunnen kleuters zelf op ontdekkingstocht gaan. Door aan een schijfje te draaien verandert een blij gezicht in een droevig gezicht, of kleurt een gezicht rood van schaamte. Achter in het boek zit een gevoel-spel met draaischijf

en een uitwisbaar tekenbord. Het boek laat zien dat het goed is om je gevoelens te aanvaarden en te vertrouwen, en om ze te laten zien. Maar het is ook goed om te bedenken waarom je je zo voelt. Naast verdriet, schaamte en boosheid komen ook vooroordelen en oneerlijke of verkeerde gedachten die mensen over je kunnen hebben aan bod.

Boos zijn / C. Snoek

Uitgeverij Kwintessens – ISBN: 9789057881077

Wat: Prent- en voorleesboek – Voor wie: 4-8 jaar

Guido is boos omdat hij vanmorgen zijn mooie nieuwe laarzen niet aan mocht van zijn mama. In de klas is hij boos omdat hij niet in de bouwhoek kan spelen. In een gesprek met juf leert Guido dat je niet altijd je zin kunt krijgen. En dat boos worden daarover niet helpt. Maar als Gwen, het kleine zusje van Guido, wordt geplaagd door een paar grote jongens wordt Guido pas echt boos. En hij niet alleen: juf is ook boos. Helpt boos zijn nu wel?

Geweld? Stop! Verhalendoos

Uitgeverij Schubi ISBN 3898913929

Wat: 13 beeldverhalen van elk 4 tot 7 kaarten. – Voor wie: 8-14 jaar

Het begin van het verhaal toont op verschillende manieren het geweld van alledag en geeft daarbij iedere keer een goede en een slechte oplossing van het probleem. Thema's zijn: benadeelden niet helpen, van iemand iets stelen, toeschouwer zijn en niet ingrijpen, afpersing, seksuele intimidatie, geweld doorgeven, loyaliteitsconflict, een zwakkere in de steek laten, niet helpen in nood, uitlachen en afzonderen, van iemand iets kapot maken, straffende opvoeder. Er worden dieren als personen gebruikt om te voorkomen dat het geweld te direct en te wreed overkomt. Dieren hebben ook het voordeel dat het geslacht en de afkomst niet naar voren komen en dus niet meteen al voor bepaalde doelgroepen (rassen, godsdiensten enz.) staan.

5.2 Informatieve en praktische boeken om frustratie, boosheid en agressie bespreekbaar te maken

Geweldloze communicatie / Marshall Rosenberg *Ontwapenend, doeltreffend en verbindend*

Uitgever: Lemniscaat – ISBN13 9789047703617

Wat: Informatief en praktisch boek – Voor wie: Volwassenen

Boos worden is een manier om in onze behoefte te voorzien. Hoe kun je op een andere manier overbrengen wat je wilt? Zonder jezelf of de ander tekort te doen? Geweldloze Communicatie helpt ons stevig in het leven te staan, te zeggen wat we willen én te horen waar het de ander om gaat. Het is een taal van mededogen waarmee we de machtsstrijd overstijgen en bewegen naar samenwerking en vertrouwen.

De gesprekstechnieken in dit boek zijn gericht op het oplossen van conflicten. De manier waarop mensen in conflictsituaties op elkaar reageren, met name hun taalgebruik, leidt vaak tot een negatieve spiraal waarin irritatie, boosheid, verzet en angst de boventoon voeren. Het boek laat zien hoe je kunt voorkomen dat conflicten verergeren en hoe je kunt werken

aan een oplossing. Het boek bevat heel veel herkenbare voorbeelden. Elk hoofdstuk besluit met een oefening. Het is goed bruikbaar voor een breed publiek zowel om individueel te lezen als in werksituaties.

5.3 Spelen om frustratie, boosheid en agressie bespreekbaar te maken

Kinderen leren omgaan met boosheid door middel van spel / Deborah M. Plummer

Uitgever: SWP – ISBN 9789088502484

Wat: Praktisch boek met spelletjes – Voor wie: Kinderbegeleiders, ouders en andere opvoeders die werken met kinderen van 5–11 jaar

Het eerste deel van dit boek bevat theoretische en praktische achtergronden over de emotie 'boosheid'. Het tweede en grootste deel bespreekt 81 spelletjes verdeeld over negen categorieën om boosheid bij kinderen onder controle te krijgen. De spelletjes zijn actief en passief, verbaal en non-verbaal, voor groepen van verschillende groottes.

Vlinderslag

vzw Zinloos geweld i.s.m. CIS – Uitgever: centrum informatieve spelen – te bestellen bij www.zinloosgeweld.net

Wat: Informatief spel – Voor wie: 9–15 jaar

Dit spel confronteert jongeren met 15 verschillende soorten zichtbaar en onzichtbaar geweld: van fysiek, psychisch, verbaal en intrafamiliaal geweld tot vandalisme, cyberpesten, zelfverminking en steaming. Het spel leert hun geweld bespreekbaar maken en leert hun hoe ze hun gevoelens kunnen verwoorden en hoe ze ermee om kunnen gaan. 'VlinderSlag' wordt gespeeld met 3 tot 30 spelers en neemt 60 tot 90 minuten in beslag.

Gevoelswereldspel

Peter Gerrickens en Marijke Verstege

Uitgeverij Gerrickens Training en Advies – ISBN: 9789074123105

Wat: Kaartspel – Voor wie: 16 jaar+ Jongere leeftijd kan. Maar dan maak je best een voorselectie uit de kaarten.

Met dit kaartspel kan je met anderen in gesprek gaan over de wijze waarop je situaties, mensen of een organisatie ervaart. Het spel bestaat uit 140 kleurrijke kaarten, verdeeld over 3 groepen: 1) Prettige gevoelens, bv. blij, trots, tevreden, veilig en gesteund; 2) Onprettige gevoelens, bv. boos, bezorgd, onrustig, schuldig en beledigd; 3) Levensgebieden die een emotionele lading hebben, bv. vrienden, gezondheid, (on)betaalde arbeid en uiterlijk.

6. EIGEN WOEDE EN AGRESSIE LEREN BEHEERSEN

Uitbarstingen van woede en agressie hebben negatieve gevolgen. Ook voor de persoon zelf. Je zelfcontrole verliezen kan je onzeker of hulpeloos maken. Schaamte- of schuldgevoelens steken soms de kop op. Volgende materialen helpen kinderen en volwassenen weer grip te krijgen op hun eigen woede en agressie.

6.1 Verhalen over eigen woede en agressie beheersen

Ekki pikt het niet / M. Montijn

Uitgeverij Milamant – ISBN: 9080892211

Wat: Prent- en voorleesboek – Voor wie: 3 jaar +

Ekki, een eigenwijze egel, is niet lekker opgestaan, hij is boos en geeft anderen de schuld van zijn pijnlijke poot. Het duurt een poos voordat hij erachter komt wat er echt aan de hand is. Maar ondertussen is Ekki niet zo aardig geweest voor zijn vriendjes.

Jaap deelt klappen uit / Edward van de Vendel

Uitgeverij Querido – ISBN: 9021484935

Wat: Prent- en voorleesboek – Voor wie: 4 jaar +

Omdat Jaap om een of andere reden boos is, wordt hij tot zijn kamer veroordeeld. Daar reageert hij zich af op de spullen in zijn kamer. Tot hij uitgeraasd en moegemept neervalt en van het grote, witte plafond een lesje in nederigheid krijgt.

6.2 Informatieve en praktische boeken

Een vulkaan in mijn buik / Kinderen leren omgaan met woede / Warwick Pudney, Éliane Whitehouse

Uitgever: Nieuwezijds – ISBN: 9789057123498

Wat: Informatief en praktisch boek – Voor wie: Kinderbegeleiders, ouders en ander opvoeders die te maken hebben met een kind (vanaf 5 jaar) dat last heeft van regelmatige woedeaanvallen.

Kinderen moeten leren dat woede een natuurlijk gevoel is, waar je op verschillende manieren mee om kunt gaan zonder agressief te worden. Een vulkaan in mijn buik legt uit wat woedeaanvallen bij kinderen veroorzaakt, en hoe je die kunt ombuigen in positief, constructief gedrag. Naast technieken, inzichten en adviezen biedt dit boek oefeningen, verhaaltjes en spelletjes waarmee kinderen leren om op een positieve manier met hun woede om te gaan en niks op te kroppen.

Lastpakken Hoe ga je ermee om?

Nieuwenhuizen, M.

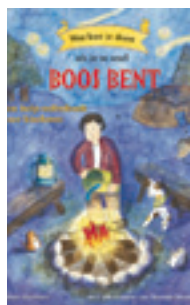
Uitgever: B B Vakmedianet – ISBN 9789013007978

Wat: Zelfhulpboek – Voor wie: Volwassenen

Hoe reageer je op zeurpieten, negatieve leringen, doordrammers, driftkoppen of andere lastpakken? Raak je geïrriteerd of gestresst? Word je ongeduldig of kwaad? Met emotionele reacties los je het probleem niet op. Integendeel. Maar hoe dan wel? In dit boek lees je hoe je op een effectieve manier kunt omgaan met lastige collega's en klanten. Je kunt het gedrag van de ander niet rechtstreeks veranderen. Je kunt wel je eigen reactie

controleren. Door tactvol en begripvol te reageren is het mogelijk om het gedrag van de ander in de door jou gewenste situatie om te buigen. Lastpakken hanteren vaak eigen regels. Als je hun spel niet meespeelt, ontnem je hun belangrijkste troef. Maar soms lijkt niets te helpen. Wat dan? In dit boek tref je ook andere manieren aan om op een niet-agressieve manier het lastige gedrag van de ander te veranderen.

6.3 Oefeningen en methodieken om eigen woede en agressie te beheersen

Wat kun je doen als je te snel boos bent

Een help-oefenboek voor kinderen / Dawn Huebner

Uitgeverij Nino – ISBN: 9789085605553

Wat: Help- en oefenboek – Voor wie: 6-12 jaar

Het boek leert kinderen een nieuwe manier om over boosheid na te denken. Het geeft hun gereedschappen die ze kunnen gebruiken om minder fel te reageren als er iets fout gaat. Duidelijke stap-voor-stap instructies en opdrachten om te tekenen en te schrijven helpen hen om nieuwe vaardigheden aan te leren die samenhangen met het verminderen van hun probleem.

Haal de Grrr uit agressie / E. Verdict

Uitgeverij Abimo – ISBN: 9789059323452

Wat: Boek dat kinderen helpt hun woede te overwinnen.

Voor wie: 8-14 jaar

Dit boek helpt kinderen hun woede te begrijpen en leert hen hoe ze bij woede toch nog tot een positieve, gezonde oplossing kunnen komen. Kinderen zien in dat geweld geen oplossing is. Het boek bevat praktische suggesties met o.a. 5 stappen om een slechte stemming te temmen; 6 stappen om woede problemen op te lossen; tips in verband met je "kwaadheidsknoppen" en de woedewaarschuwingssignalen van je lichaam; alles over kalmeren; tips om je woede-radar te gebruiken; en dingen die je kan doen als volwassenen kwaad worden.

Het ik-ben-lekker-boos-boekje

Anders omgaan met boze buien / Rose-Marie Hendriks

Uitgever: Acco – ISBN13 9789033489976

Wat: Oefenboek – Voor wie: Vanaf 9 jaar

Op speelse wijze wordt uitgelegd wat boosheid is als emotie en wat het met iemand doet. De auteur gaat in op wat de meeste mensen ermee doen en welk destructief gedrag dat geeft. Zij reikt een alternatief aan in de vorm van boosheid de ruimte geven. Via vijftien tips/oefeningen kunnen kinderen uitproberen welke het beste bij ze past. Hierbij spreekt ze kinderen in de jij-vorm aan. Het betreft tips als haal diep adem, schrijf

je boosheid van je af en stap in een droomverhaal. Ook is er een invulpagina voor je eigen verhaal. In het tweede deel van het boek volgen oefeningen om 'steviger' te worden. Hierbij staan tips over het omgaan met jezelf en met anderen.

Over de rooie

Omgaan met woede en agressie / Jan Bernard

Uitgeverij Boom – ISBN: 9053527087

Wat: Zelfhulpboek – Voor wie: Mensen met enig zelfinzicht.

Het boek beschrijft uitgebreid wat er met mensen gebeurt als ze woedend worden. De voor- en nadelen van agressief gedrag komen aan bod. Het boek geeft adviezen over hoe je je zelf beter onder controle kan houden. Daarnaast besteedt het aandacht aan risicofactoren en aan

de denkfouten die tot agressie leiden en die mensen achteraf gebruiken om hun agressie goed te praten. De bijlagen bestaan uit concrete ontspanningsoefeningen die een afremmeffect hebben en uit een 'razernijbarometer' waarmee je kan bepalen op welk niveau van agressiviteit je je bevindt en hoe je kunt ingrijpen.

Woede

Tem het beest in jezelf / Reneau Z. Peurifoy

Uitgeverij Archipel – ISBN: 9789063050986

Wat: Zelfhulpboek – Voor wie: Iedereen die met woede worstelt.

Of iemand nu licht ontvlambaar is, of snel geïrriteerd raakt over niet noemenswaardige zaken, of moeite heeft zijn kwaadheid te uiten, dit boek laat zien hoe je in verschillende situaties omgaat met woede en hoe je dat kan veranderen, hoe je woede op een positieve en effectieve manier kunt uiten, wanneer kwaad worden wél het gepaste antwoord is, hoe je om moet gaan met frustraties en conflicten kunt oplossen, hoe je het beste stress, vernedering en schaamte het hoofd kunt bieden. Duidelijk wordt dat het uiten van woede niet alleen maar negatief is. Het betekent ook: leren voor jezelf opkomen door je duidelijk uit te spreken, grenzen te stellen, en nee te zeggen tegen onredelijke eisen.

Constructief omgaan met irritatie en boosheid

Het hart als sleutel om woede te transformeren / Regine Herbig

Uitgeverij Ankh-Hermes B.V – ISBN: 9020202790

Wat: Zelfhulpboek – Voor wie: Mensen met enig zelfinzicht

Boosheid is een signaal dat basale behoeften tekortkomen. Via een innerlijke dialoog kun je helder krijgen wat in je werd getriggerd door een conflict, en wat je nodig hebt. Vanuit je hart kun je de pijnlijke gevoelens die onder je boosheid liggen met mededogen benaderen en zo je innerlijke balans hervinden. Daarna wordt het mogelijk op vreedzame

en respectvolle wijze de dialoog met de ander aan te gaan. De auteur verbindt inzichten van de westerse psychologie (vooral de geweldloze communicatie van Marshall Rosenberg), oosterse wijsheid en recent wetenschappelijk onderzoek over de relatie tussen emoties, hart en brein met elkaar. In dit boek vind je praktische voorbeelden en oefeningen om met begrip en empathie te leren communiceren.

6.4 Spelen om met eigen woede en agressie om te gaan

Door spelen

*Een speels antwoord op conflict, macht en geweld
Jeugd & vrede i.s.m. Centrum Informatieve Spelen*

Wat: Verzameling nieuwe spelen voor binnen en buiten waarin samenwerking en groepsvorming centraal staan.

Voor wie: 6-25 jaar

Kinderen en jongeren leren spelenderwijs hoe ze op een andere manier met conflict, macht en geweld kunnen omgaan. Met duidelijke speluitleg en achtergronden over de spelpedagogie.

Speels omgaan met agressie

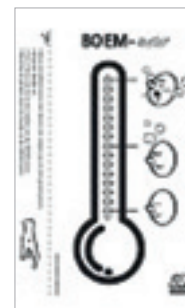
Rosemarie Portmann

Uitgeverij Panta Rhei – ISBN: 9073207886

Wat: Spelletjes boek – Voor wie: 8-14 jaar

De spelletjes vormen de basis van een groepsgebesprek. Ze kunnen zowel preventief als curatief ingezet worden. Thema's zijn: agressieve gevoelens herkennen en uitdrukken; prikkels voor agressie herkennen; zichzelf en anderen beter begrijpen; agressie beheersen en verminderen; een gevoel van eigenwaarde opbouwen; niet-agressieve betrekkingen aanknopen; conflicten vreedzaam oplossen.

6.5 Andere materialen om met eigen woede en agressie om te gaan

BOEM meter

Uitgever: Semmie, te bestellen bij www.semmie.net

Wat: Een kartonnen thermometer op A4 formaat.

Voor wie: 6-14 jaar

Met de BOEM-meter kan een kind op een schaal van 1 tot 10 aangegeven hoe boos het zich voelt. Bij het vooraf knutselen kan je met het kind bespreken wat een handige manier van reageren is bij verschillende gradaties van boosheid. Met het handje op de splitpen kan je gradatie van de boosheid aangegeven.

7. OMGAAN MET PESTEN

Van pesten is sprake als een of meerdere personen een andere persoon meer dan eens, en gedurende een langere periode, geestelijk of lichamelijk geweld aandoen, met de bedoeling die persoon pijn te doen. Dit kan heel subtiel, bijna stiekem, gebeuren.

Pesten is vaak een groepsfenomeen: één slachtoffer staat tegenover een groepje pestkoppen. Zo'n groepje heeft een vast structuur. Er is één of hoogstens een paar 'aanvoerders'. Zij omringen zich met een paar 'meelopers'. Deze moedigen de pestkop aan, lachen mee of doen wat hij vraagt. Soms verschuilt de pestkop zich wijselijk op de achtergrond. Hij laat de meelopers het vuile werk doen. Zo blijft hij zelf buiten schot.

Wil je pesten aanpakken? Pak dan de hele groep aan. Zorg dat de pestkoppen hun achterban verliezen. Dan is het snel uit met het pesten. Leer iedereen zeggen wat ze echt denken en voelen. Pesterijen blijven duren als iedereen in de groep denkt alleen te staan met zijn ongenoegen. Pas als iemand het luidop durft uit te spreken, volgt de rest. Met volgende materialen kan je pesten aanpakken.

7.1 Verhalen over pesten

Hangoor Nijntje serie / Dick Bruna

Uitgeverij Mercis Publishing – ISBN: 9789056471989

Wat: Prentenboek – Voor wie: 2 jaar +

Bij Nijntje in de klas komt een nieuwe jongen, Daan, die door iedereen voor "hangoor" wordt uitgescholden. Nijntje vindt hem aardig en besluit er iets aan te doen. Dit boekje stelt pesten subtiel en begrijpelijk aan de kaak.

Plagen

Floortje maakt graag grapjes / C. Snoek

Uitgeverij: Kwintessens NZV Uitgevers – ISBN: 9057882701

Wat: Prent- en voorleesboek

Voor wie: 4 jaar +

Floortje vindt het leuk om andere kinderen te plagen. De hele dag door maakt ze grapjes en soms flapt ze een plagerijtje er zomaar uit. Zelf heeft ze er veel plezier om, maar niet ieder kind vindt haar grapjes leuk. Soms worden ze zelfs boos op haar. Ze leert van juf een belangrijke les over plagen.

Jesse zonder stippen

L. de Laat, P. van Harmelen

Uitgeverij Zirkoon – ISBN 9789052473765

Wat: Prentenboek – Voor wie: 0-6 jaar

Het lieveheersbeestje Jesse zoekt een vriendje om mee te spelen. Maar de andere lieveheersbeestjes willen alleen

spelen met soortgenootjes die er hetzelfde uitzien als zij. Jesse heeft geen stippen. Zou er niemand zijn die met hem wil spelen?

Rombertus, de rode reiger

Anders dan anders / Willem Bek

Uitgever: De Vier Windstreken – ISBN 9789055798773

Wat: Leesboek – Voor wie: Vanaf 8 jaar

Rombertus, een opvallend rode reiger, houdt van het dragen van mooie kleren, anders dan de andere vogels in de wei. Hij wordt uitgelachen, iedereen vindt hem maar een 'rare vogel'. Rombertus is juist ongelukkig met zijn lange snavel en denkt dat hij daarom wordt gepest. Mientje Mus vindt die kleding van Rombertus wel wat hebben. Ze volgt Rombertus en ontdekt dat hij zijn kleren uit een winkel pikt. Eddie Ekster, die Rombertus altijd uitlacht, is hen ook gevolgd. Wanneer Mient hem redt uit een penibele situatie moet hij beloven om het geheim van Rombertus aan niemand niet te verklappen. Maar dat valt niet mee... Gelukkig loopt het verhaal goed af en de rode kleur en de kleding van Rombertus blijken heel goed van pas te komen. Een mooi leesboek om thema's zoals 'anders zijn / pesten, zelfbeeld (onzekerheid), tolerantie en vriendschap bespreekbaar te maken.

Viktor Bil / Hilde Schuurmans

Uitgeverij Clavis – ISBN 9789044811674

Wat: Voorleesboek – Voor wie: Vanaf 5 jaar

Viktor Bil ziet eruit als een doodgewone jongen, maar dat is hij niet. Eigenlijk is hij een held. Tenminste in al zijn avonturen. In zijn geheime schuilplaats in de tuin. Daar is hij de sterkste en de dapperste van allemaal. Maar tegen de drie pestkoppen op school kan hij niet op. Bij hen voelt hij zich klein en onzeker. Als een jongen die zijn tong verloren heeft. Een angsthaas. Toch heeft Viktor Bil geluk. Hij krijgt hulp van een vriend.

Buldo de draak. Er groeit een innige vriendschap tussen de twee. Buldo leert vliegen en Viktor leert voor zichzelf op te komen. Een ontroerend verhaal dat kinderen kan meegeven dat je altijd in jezelf moet blijven geloven als je gepest wordt, ook al is dat soms niet makkelijk.

Anders, nou en? / Helga van de Sanden

Uitgeverij Boek en Buro Rebers – ISBN: 9789085396598

Wat: Korte, rakende, herkenbare en kindgerichte verhaaltjes.

Voor wie: 6-9 jaar

In dit boekje staan sociale reacties en gevoelens bij pestgedrag beschreven. De herkenbaarheid helpt kinderen (zowel de pester als het slachtoffer) bij het bewustwordingsproces van hun eigen omgangsmannen met anderen. Voor kinderen om zelf te lezen of om voor te lezen als ondersteuning of inleiding bij het bespreken van gevoelens van zowel dader als slachtoffer bij pestgedrag, discriminatie en respectloos gedrag.

Klaas en de 3 pestkoppen

Renate Kerkhofs, Nance Buys & Gie Deboutte

Uitgever: Bakermat – ISBN 9054619295

Wat: Educatieve strip – Voor wie: Vanaf 9 jaar

Als Klaas Janssens, een jongen van bijna 12 jaar, verhuist naar een ander dorp krijgt hij het aan de stok met 3 pestkoppen. Enkel van 'het grote, roze oor' krijgt Klaas hulp. Maar wie zich achter dit personage verschuilt, is voor hem een raadsel. En welk geheim houdt Rosa, Klaas' moeder al jarenlang voor haar gezin verborgen? En juffrouw Rozenwater, zal zij uiteindelijk ingrijpen? Je komt het allemaal te weten in 'Klaas en de 3 pestkoppen'. Achteraan de strip is een katern opgenomen met een woordje uitleg voor slachtoffers, pestkoppen, middengroep, begeleiders en ouders, kortom voor iedereen die met pesten te maken kan krijgen.

7.2 Informatieve en praktische boeken om pesten aan te pakken

Een vuurspuwend monster(tje)

Pesten anders bekeken: pakket / Luk Depondt

Uitgeverij Jeugd & Vrede / Bakermat – ISBN: 9054612533

Wat: Pakket om pesten bespreekbaar te maken bij kinderen.

Voor wie: 4–8 jaar, ook voor het buitengewoon basisonderwijs.

Dit is een (voor)lees-kijk-doeboek over hoe om te gaan met pestgedrag.

Het behandelt het thema via: een realistisch verhaal, een sprookje, een fabel, gedichten, cartoons en strips. Het bevat een extra hoofdstuk voor ouders en begeleiders van kinderen met informatie en belangrijke tips over pesten. Daarnaast bevat het boek het profiel van zowel pester als gepeste. Ook somt het de gegevens van een aantal hulpverlenende instanties op.

Het pakket bevat ook een speels miniboekje waarin spelletjes, rebussen en collages elkaar afwisselen. Ook is er een werkmap voor begeleiders van kinderen in onderwijs en jeugdwerk. Het biedt een verzameling van creatieve werkvormen om de thematiek plagen en pesten zowel preventief als curatief ter sprake te brengen bij de kinderen. Het bevat kopieerbare werkbladen.

Pesten. Wat vind jij?

Trix Van Dugteren

Uitgeverij Lanoo – ISBN: 9789085681229

Wat: Zelfhulp- en informatieboek over pesten met veel overlevingstips.

Voor wie: 9–12 jaar

In 10 overzichtelijke hoofdstukken worden diverse herkenbare probleemsituaties geschetst. Hierbij komen kinderen zelf aan het woord.

De informatie wordt op een eenvoudige en makkelijk verstaanbare manier overgebracht. Elk hoofdstuk wordt afgesloten met bruikbare tips. Het boekje gaat ook heel concreet in op pesten via internet.

Pesten

Mijn boek over durf en zelfvertrouwen / Astrid Tulleners

Uitgeverij Niño – ISBN: 97885605218

Wat: Uitgebreid en praktisch werkboek over pesten. – Voor wie: 9 jaar +

Aan de hand van gerichte vragen en opdrachten kunnen kinderen opschrijven en tekenen wat pesten met ze doet en hoe ze het kunnen

aanpakken om er iets tegen te doen. Een stappenplan met veel praktische tips biedt een bruikbaar handvat. Het is zowel individueel te gebruiken als als leidraad bij een meer groeps-gerichte aanpak van pestgedrag.

Meidenvenijn is niet fijn!

C. Snoek

te bestellen via www.cycloop.com

Wat: Lespakket om het pestgedrag onder meisjes bespreekbaar te maken en aan te pakken.

Voor wie: Meisjesgroepen van 9–15 jaar

Met praatkaarten en heldere illustraties van typische meidenrollen zoals de 'Queenbee' de 'Roddelaarster' en 'het Target' wordt de groep verleid zichzelf en anderen hierin te herkennen. Het pakket doorloopt drie verschillende fasen, die van herkenning via bewustwording naar een gezondere sociale omgang leiden.

7.3 Methodieken en spelen om pesten aan te pakken

Een schreeuw om hulp

De No-blame aanpak bij pesten

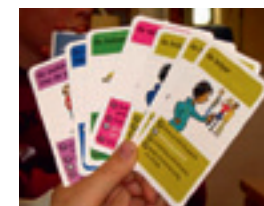
George Robinson & Barbara Maines

Uitgeverij Leefsleutels en Bakermat – ISBN: 9054613432

Wat: Leidraad om de No Blame-aanpak bij pesten toe te passen op school of daarbuiten.

Voor wie: 18 jaar +

De No Blame-aanpak is een niet bestraffende, probleemoplossende methode om met pestsituaties om te gaan. De methode doet beroep op het empathisch vermogen van de groep en op de persoonlijke verantwoordelijkheid van elke groepslid. De aanpak heeft niet tot doel de feiten in vraag te stellen. Evenmin wordt de pester beschuldigd of gestraft. De groep krijgt de verantwoordelijkheid een aantal voorstellen te doen om het negatieve gevoel bij het slachtoffer weg te nemen of te verminderen.

Pestkwartet

te bestellen bij www.pestweb.nl

Wat: Kwartetspel

Voor wie: 8–14 jaar

Spel om pesten bespreekbaar te maken en kinderen en jongeren inzicht te geven in alle betrokken rollen bij pesten en hen bewust te maken van hun eigen rol bij het pesten. Zowel preventief als curatief te gebruiken in groep. Kinderen kunnen het ook zelfstandig spelen.

Vlinderslag

vzw Zinloos geweld i.s.m. CIS

Uitgever centrum informatieve spelen

te bestellen bij www.zinloosgeweld.net

Wat: Informatief spel – Voor wie: 9-15 jaar

Dit informatief spel confronteert jongeren met 15 verschillende soorten zichtbaar en onzichtbaar geweld: van fysiek, psychisch, verbaal en intrafamiliaal geweld tot vandalisme, cyberpesten, zelfverminking en steaming. Het spel leert hun geweld bespreekbaar maken en leert hun hoe ze hun gevoelens kunnen verwoorden en hoe ze ermee om kunnen gaan. 'VlinderSlag' wordt gespeeld met 3 tot 30 spelers en neemt 60 tot 90 minuten in beslag.

Websites over pesten

www.peuterplace.nl/pesten

Deze website beschrijft hoe pesten eruit ziet bij 2 tot 4 jarigen, 4 tot 8 jarigen en vanaf 12 jaar en aan welke signalen je kan zien of een kind gepest wordt. Daarnaast geeft de website tips om pesten te voorkomen en bestrijden en om te werken aan het zelfvertrouwen van kinderen.

www.kieskleurtegenpesten.beljoomla:

Het Vlaams netwerk 'Kies Kleur tegen Pesten' is een vrijwillig samenwerkingsverband van organisaties, verenigingen en individuen met expertise rond het pestthema. Op de website vind je informatie over pesten voor kinderen, jongeren en volwassenen.

www.schoolzonderpesten.be

Deze site biedt basisscholen concrete en haalbare preventie-initiatieven die zich voornamelijk naar de groep – en niet enkel naar de gepeste of de pester – richten. De initiatieven kunnen naadloos aansluiten bij de bestaande werking op het vlak van pesten, sociale vaardigheden, gezondheid, enz...

www.slatoe.be

Website tegen pesten, geweld, agressie en mishandeling van kinderen en jongeren.

www.cyberpesten.be

Informatieve website over cyberpesten. Hier vind je onder andere internetprotocollen voor in de leefgroep, een werkplan om een beleid rond cyberpesten uit te stippelen, educatieve spelen, films en allerhande informatieve folders en brochures rond het thema.

www.pestweb.nl

Deze website biedt specifieke informatie over pesten voor 7 tot 10 jarigen, 10 tot 14 jarigen en 14 tot 18 jarigen.

www.sintamandusmeulebeke.be/pesten.htm.vind

Deze website geeft je een inkijk in een concreet pestproject in een lagere school. Inspirerend!

8. OMGAAN MET SEKSUEEL GRENDOVERSCHRIJDEND GEDRAG

Seksueel grensoverschrijdend gedrag komt overal voor. Ook kinderen kunnen seksueel grensoverschrijdend gedrag stellen. Volgende materialen maken dit gedrag bespreekbaar en kan je inzetten om kinderen te begeleiden.

8.1. Verhalen rond seksueel grensoverschrijdend gedrag

Nee zeggen mag / Over grenzen aangeven

Melanie Meijer & Iva Bicanic

Uitgeverij: Nino – ISBN 9789085605768

Wat: Voorlees- en prentenboek – Voor wie: 2- 5 jaar

Thomas, de grote buurjongen, wil de piemel van Luuk zien. Luuk zegt nee en rent naar mama. Tante Tilly wil een kusje van Roos. Maar Roos wil geen kusje geven en vertelt het aan mama. De korte tekst en de paginagrote illustratie geven een duidelijk beeld van iedere situatie.

En bij iedere situatie is een vraag gesteld die bedoeld is om met jonge kinderen in gesprek te komen over hoe zij over het onderwerp denken. Wat vindt Luuk ervan dat Thomas zijn piemel wil zien? Aan wie vertelt het kind dat voorgelezen wordt dat ze iets niet leuk vindt?

Het boekje is een instrument om met jonge kinderen te praten over verschillende soorten lichamelijk contact waardoor kinderen leren voor zichzelf op te komen.

Het is niet leuk! / Martine Delfos

Uitgeverij SWP– ISBN: 9789075564532

Wat: Voorleesboekje om seksueel misbruik van kinderen door kinderen bespreekbaar te maken. – Voor wie: 5 jaar +

Maarten en Jan hebben een hut gebouwd. Marieke wil hem graag zien, maar de hutregels zijn heel vreemd.

Giechelgeheimpjes

Werkgroep Veilig op school/SBD Centraal Nederland en Gids-GPC
Te bestellen bij Gids-GPC – Wat: Prentenboek om onderwerpen als bedreiging en seksuele intimidatie bespreekbaar te maken.
Voor wie: 6 jaar +

Achttien aansprekende kleurrijke prenten op A3-formaat. De illustraties zijn voorzien van korte verhaaltjes over een groep basisschoolkinderen die leuke maar ook vervelende geheimpjes hebben. Bij het prentenboek is een korte handleiding geschreven met daarin heldere suggesties voor gesprekken en verwerkingslessen.

8.2 Methodieken en trainingspakketten rond omgaan met seksueel grensoverschrijdend gedrag

Het vlaggensysteem / Sensoa

Uitgeverij Garant – ISBN: 9789044126457
Wat: Boek, cd, kaartenset in opbergmap om seksualiteit en seksueel (grensoverschrijdend) gedrag van kinderen en jongeren bespreekbaar(der) te maken. – Voor wie: Kinderen en jongeren

Het vlaggensysteem is een theoretisch onderbouwde en in de praktijk uitgeteste methode die professionals en opvoeders antwoord geeft op de vraag: Wat is seksueel grensoverschrijdend gedrag en wat niet? Hoe kan men pedagogisch omgaan met en reageren op seksueel gedrag van kinderen en jongeren? Het Vlaggensysteem kwalificeert dit gedrag op basis van een aantal criteria en geeft aan wat een gepaste reactie is. Het pakket bestaat uit een boek met handleiding en leidraad, een educatieve kaartenset met tekeningen om in de praktijk mee aan de slag te gaan en een cd-rom met digitale hand-outs, tekeningen en een normatieve lijst.

8.3 Websites rond seksueel grensoverschrijdend gedrag

www.jeugdenseksualiteit.be

Site met informatie over seksualiteit voor kinderen, jongeren en hun begeleiders. De site geeft ook zicht op vormingen, boeken, brochures en educatieve spelen over relaties en seksualiteit. Neem zeker een kijkje in het aanbod van hun uitleendienst

www.sensoa.be

Sensoa voorziet in informatie, documentatie, opleiding en vorming rond seksualiteit, relationele en seksuele vorming en seksueel misbruik.

www.kindermishandeling.org

Site met informatie over de werking van het vertrouwenscentrum en over kindermishandeling voor kinderen, jongeren en volwassenen

9. WAAR VIND JE EDUCATIEF MATERIAAL?

In volgende documentatiecentra en uitleendiensten vind je een groot deel van het educatief materiaal terug:

- * Databank van educatieve materialen over heel Vlaanderen. Voer bij 'onderwerp' de zoektermen 'geweld' of 'pesten' in.
www.colibris.be/kb/zoek_kb.php
- * Online catalogus van het documentatiecentrum DocAtlas van de provincie Antwerpen. Klik links op 'online catalogus'. Probeer volgende zoektermen eens: agressie, geweld, conflict, pesten, ruzie, seksueel misbruik, grenzen, weerbaarheid, verbondenheid.
www.provant.be/leren/documentatiecentra/docatlas/index.jsp
- * In de online agressiebibliotheek op www.icoba.be vind je ook instrumenten en educatief materiaal. Klik in de linker kolom op 'Agressiekiosk' en vervolgens op 'Agressiebib'.

In het documentatiecentrum van Rol en Samenleving (ROSA) kan je ook heel wat educatief materiaal terugvinden met volgende zoektermen: geweld, agressie, seksueel geweld, weerbaarheid, zelfverminking': www.rosadoc.be/joomla/index.php/catalogus.html

Het Sensoa Documentatiecentrum bezit een uitgebreide collectie boeken, tijdschriften en audiovisuele media over seksualiteit, relaties, seksueel misbruik, weerbaarheid.... Deze collectie kan je online bekijken via <http://www.sensoa.be/documentatiecentrum.php> en klik dan aan de linkerkant door naar 'docu-online'.

Ook in het informatiecentrum van Jeugd en seksualiteit vzw vind je heel wat materialen rond seksualiteit en seksueel misbruik: www.jeugdenseksualiteit.be/m_ic/

Op www.wvavzw.be/infobestand.asp vind je een overzicht van materialen rond seksualiteit en seksueel misbruik en welke organisatie ze in haar bezit heeft.

Als je wilt weten of de educatieve materialen ook te vinden zijn in een openbare bibliotheek, kan je terecht op <http://zoeken.bibliotheek.be>. Hiervoor dien je enkel het ISBN-nummer of de titel van het werk dat je wil opzoeken in te geven in de zoekrobot.

Via www.boekenbank.be kan je materiaal bestellen bij jouw favoriete boekhandel om de hoek.

NOOD AAN EEN KLANKBORD, ADVIES OF ONDERSTEUNING BIJ JE PLANNEN?

Icoba is er voor jou.

Contacteer SF VOHI & 331 – Icoba
P.a. VSPF vzw / Handelskaai 48 / 1000 Brussel / icoba@vspf.org

*Op de hoogte blijven van onze activiteiten?
Schrijf je via www.icoba.be in op onze nieuwsbrief
of volg ons via Facebook.*

ICØBA

IEDEREEN **COMPETENT** IN HET **BEHEERSEN** VAN **AGRESSIE**.

